

Till Granskningsnämnden för radio och tv

Sveriges Radios yttrande över "Bota mig!", P1, 2019-03-11, program om elektromagnetisk strålning (dnr 19/00863, 19/00899 och 19/01996)

Den 11 mars 2019 handlade programmet "Bota mig!" i P1 om elektromagnetisk strålning och frågan om produkter som påstås skydda från elektromagnetisk strålning behövs.

Inslaget har anmälts av åtta personer som är kritiska till programmets utformning och innehåll och som menar att programmet inte är objektivt och i stället snedvrider fakta.. Sammanfattningsvis bygger anmälarnas kritik på att uppgifter av betydelse utelämnades i programmet, att representanten från Strålskyddsstiftelsen inte fick bemöta kritiken, att Ulrika Björkstén lämnade felaktiga påståenden och att företrädare för Sveriges Radio tog ställning i en kontroversiell fråga.

Sveriges Radio har beretts tillfälle att yttra sig över om inslaget överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet mot bakgrund av den kritik som anmälarna fört fram.

Programbolaget vill med anledning härav anföra följande:

I programserien "Bota mig!" undersöks alternativa hälsorörelser som existerar parallellt med etablerad vetenskap och forskning. Programmet undersöker verksamheter och alternativa behandlingsmetoder som i många fall saknar vetenskapligt stöd, men som omsätter stora summor pengar. Det är ett berättardrivet program med en personlig ton med syfte att både folkbilda och underhålla. Det aktuella programmet "Bota mig!" sändes första gången den 11 mars 2019.

Syftet med det aktuella programmet var att på ett generellt plan behandla frågan huruvida elektromagnetisk strålning är skadligt för hälsan. Programmets utgångspunkt var den mängd prylar och utrustning som marknadsförs genom påståendet att produkterna skyddar människor från strålning.

105 10 Stockholm
Besök: Oxenstiernsgatan 20
Tel: 08-784 50 00
Fax: 08-784 15 00

Org.nr: 556419-3232
Styrelsens säte: Stockholm

Vetenskapsjournalisten Ulrika Björkstén inledde programmet med att berätta om hur människors farhågor kopplat till elektromagnetisk strålning initierades. Björkstén har länge följt detta forskningsfält och 2006 släppte hon en bok som handlar om svårigheterna med att forska på potentiella risker. Programledaren förklarade sedan skillnaden mellan radioaktiv strålning och elektromagnetisk strålning. Han redogjorde för att det i dagsläget inte finns någon biologisk mekanisk förklaring till hur det skulle kunna uppstå hälsoeffekter av den typ av radiofrekvent strålning som kommer från mobiltelefoner. Programledaren ville därför undersöka vad som hänt på forskningsområdet sedan Björkstén släppte sin bok för tretton år sedan.

Därefter följde en intervju med Torsten Augustsson, utredare på den statliga myndigheten Strålsäkerhetsmyndigheten och Mona Nilsson från Strålskyddsstiftelsen. Strålskyddsstiftelsen är en intresse- och lobbyorganisation som inte ska blandas ihop med Statens Strålskyddsinstitut (SSI).

Företrädaren för Strålsäkerhetsmyndigheten förklarade att det inte finns några säkerställda hälsorisker att använda mobil, men att det finns en svag vetenskapsgrundad misstanke. Av den anledningen är myndighetens rekommendation att använda handsfree vid mobilanvändning. I vissa studier har man sett en förhöjd incidens för hjärntumörer vid användning av mobiltelefoner, men de flesta studier visar att det inte finns några risker. Augustsson menade också att den forskning som finns på området idag talar för att det inte finns några betydande hälsorisker med att använda en mobiltelefon. Hade det förelegat betydande hälsorisker så hade man funnit dem, menade han. Augustsson underströk att det samtidigt är svårt att visa att strålningen är helt ofarlig.

Mona Nilsson från Strålskyddsstiftelsen menade att orsaken till att det finns så olika bilder av riskerna på området beror på att denna strålningsform inbegriper stora ekonomiska intressen. Hon menade att företag inom telekomindustrin inte vill att allmänheten ska få kännedom om de skadliga effekterna av tekniken eftersom det hotar deras vinstutveckling. Enligt Nilsson är inte myndigheterna objektiva och opartiska eftersom de ignorerar forskares bedömningar på området.

Därefter berättade reportern Ulrika Björkstén om bakgrunden till forskningen på området. Eftersom forskningsprogrammen ofta finansieras av både allmänna medel och av industrin har det lett till att en del av forskningen har ifrågasatts.

Programledaren berättade sedan om sina svårigheter med att förstå forskningsområdet och om studier som kan orsaka förvirring. Han berättade om företeelsen "cherry picking" och tog ett exempel från Strålskyddsstiftelsens hemsida där ingressen inte tycktes ha samma innebörd som slutsatserna i den aktuella studien.

Efter ytterligare en intervju med Björkstén avslutade programledaren programmet bl.a. med att säga att mycket tyder på att det inte finns några betydande hälsorisker med att använda mobiltelefoner, även om det finns några frågor kvar att svara på.

Sveriges Radio vill inledningsvis betona att de studier som visar en ökad risk är undantag från den samlade forskningen som i stället visar att det inte finns några betydande risker med att använda en mobiltelefon. Programmet ger en mångsidig och nyanserad bild av företeelsen radiovågor från mobiltelefoni och visar på komplexiteten med denna typ av forskning. Flera av anmälarna menar att programmet är vilseledande genom att studier utelämnas. Programmet syftar inte till att redovisa hela den omfattande forskning som bedrivits på området.

Trots att vetenskapliga experter i huvudsak är eniga om att elektromagnetisk strålning inte är skadligt för hälsan finns det diskussioner i samhället, som likt diskussionerna kring klimat- eller vaccinfraågan, kraftigt ifrågasätter vetenskapen på området. Mot den bakgrunden lyfter programmet frågan hur man ska förhålla sig till ett ämne där forskningen pekar åt ett håll, samtidigt som det finns motståndare som kraftigt ifrågasätter vetenskapen. Det ska dock understrykas att det i programmet redogörs för att det förekommer studier som visar att strålningen inte är helt riskfri, även om sådana forskningsresultat är få i jämförelse med den samlade forskningen. Även Strålsäkerhetsmyndighetens expert underströk att det är svårt att visa att strålningen är helt ofarlig.

I programmet får såväl företrädare för Strålsäkerhetsmyndigheten och Strålskyddsstiftelsen komma till tals. Programledaren riktar kritiska frågor till såväl Torsten Augustsson på Strålsäkerhetsmyndigheten som Mona Nilsson från Strålskyddsstiftelsen med syfte att allsidigt belysa ämnet. Företrädare för Strålskyddsstiftelsen får möjlighet att tala för sin sak och menade att forskningen i hög utsträckning påverkas av telekomindustrin och att myndigheterna inte är tillförlitliga vad gäller den vetenskapliga forskningen på området. Hon har således fått möjlighet att kommentera de delar i programmet som hon menar strider mot Strålskyddsstiftelsens bild av riskerna med elektromagnetisk strålning.

Sveriges Radios vetenskapsjournalist Ulrika Björkstén medverkade i programmet för att ge en bred bild av hur forskningen har sett ut ur ett historiskt perspektiv, vilket gjordes utan att hon tog ställning i frågan om hur forskningen ska eller bör tolkas. Björkstén uttryckte att det inte finns någon tydlig studie som visar att det skulle vara farligt att använda de nuvarande lågstrålade mobiltelefonerna, men eftersom man inte kan vara helt säker tillämpar myndigheten en försiktighetsprincip genom sin rekommendation att använda handsfree.

Björksténs erfarenhet av forskningen på området ur ett journalistiskt perspektiv i kombination med programledarens kritiska frågor till företrädare för såväl

Strålsäkerhetsmyndigheten som Strålskyddsstiftelsen bidrog till att ämnet blev tydligt och allsidigt belyst.

Programledarens reflektioner och slutsatsen att det mesta tyder på att det är onödigt att köpa utrustning för att skydda sig mot mobilstrålning kan inte i sig anses strida mot kravet på opartiskhet. Inte heller kan detta konstaterande ifrågasättas utifrån kravet på saklighet. Att det inte finns några stora risker med att använda en mobiltelefon är en uppfattning som omfattas av majoriteten av forskarna på området. Att ett program i Sveriges Radio skulle ha en annan utgångspunkt än den som forskningen ger stöd för skulle inte vara möjligt. Programledaren eller reportern påstår inte heller att det inte finns några vetenskapliga teorier som kommit till slutsatsen att strålningen är helt riskfri. Vad de båda lyfter fram är att det inte finns några vetenskapliga studier som motsäger den dominerande bilden som kunnat omkullkasta konsensusuppfattningen. Det är en sammanfattning av forskningsläget och inte ett påstående som Sveriges Radio anser behöver bemötas. Eftersom det finns en stor samsyn inom forskarsamhället om strålningens hälsorisker har Sveriges Radio således haft välgrundad anledning att anta att uppgifterna i programmet varit korrekta och att de därmed uppfyller kravet på saklighet.

Mot bakgrund av ovanstående anser Sveriges Radio att inslaget överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet.

Stockholm den 27/8 augusti 2019

Cilla Benkö
verkställande direktör